

JOSEP PUJOL CAPSADA (1869-1944). BIOGRAFIA D'UN METGE I L'EPIDEMIA DE PALUDISME DEL PRAT (1919-1924)

Antoni PUJOL i BERTRAN

Neix a la ciutat de Reus l'1 de maig de 1869 (1), fill gran d'en Josep Pujol i Bofarull, fabricant de teixits, i de Maria Capsada Nogus. Estudia batxillerat a l'Institut de la seva ciutat natal, compaginant els estudis amb petites feines que feia com a mosso d'apotecaria a les farmàcies d'en Demestres i a la de n'Arandes.(2) Al 1885 es trasllada a Barcelona a estudiar Medicina. Per ajudar a pagar-se els estudis entra a treballar com a dependent a una farmàcia al carrer Comerç.(3) Es de destacar que va ésser alumne del Professor Santiago Ramón y Cajal des del 1887 al 1891.(4) El 24 de novembre de 1891 va aprovar la llicenciatura amb 22 anys.(5)

Primera etapa professional: El Perell

Quant a la seva labor distingim dues èpoques. Una primera en què comença a treballar el 1892 a l'Aleixar (Baix Camp), assistint també els pobles de Maspujols i Vilaplana del que pràcticament no en tenim dades.(6) Poc després passà a El Perell (Baix Ebre), on havia quedat vacant la plaça de Metge Titular o APD, aconsellat pel seu cunyat Josep M. Font i Mart, farmacèutic d'aquesta població.

En aquesta població va ésser quan va iniciar veritablement la seva tasca mèdica. Té els primers contactes amb el paludisme ja que li pertanyia administrativament el barri de l'Ampolla, al delta esquerre de l'Ebre. També reconeix el Bot d'Orient o leishmaniosi cutània, que afectava molts joves d'aquelles terres.

El 12 d'abril de 1898 es publicà el Reial Decret pel qual es funden els col·legis mèdics. Tot d'una s'organitza el de Tarragona. Es conserva el quadre d'honor a la seu col·legial de l'any 1898 en què surten inscrits els 164 que formaren el primer col·legi, entre ells en Josep Pujol amb el número 159, essent president n'Antoni Rabadà Mayn. (7),(8).

Malgrat estar ben establert en aquest poble que aleshores (dades del setembre de 1905) comptava amb 4160 habitants oficials i 4600 de fet, amb un sou de

titular de 2.000 pts. anuals, amb uns extres de 3.000 pts. per "iguales" i rendiments professionals, (9) en Josep Pujol es va veure obligat a sol·licitar una plaça més prop de Barcelona per poder donar estudis als sis fills que ja tenia (Essent a l'Alaixar va tenir una primera filla que morí essent albat).

Segona etapa professional: El Prat

Novament aconsellat pel seu cunyat, el farmacèutic Josep M. Font, que també s'havia traslladat a Barcelona per idèntics motius, el 26 d'abril de 1908 passà a residir a El Prat de Llobregat en substitució del metge Segimon Salgot.(10) Els primers temps li foren difícils ja que va trobar la població enfrontada arran d'uns processos judicials contra uns pagesos. Per empitjorar la seva situació, als tres mesos d'arribar del Perell, se li va morir la seva dona, Na Misericòrdia Font i Mart, de febre tifoidea.

Per sortir de la crisi econòmica ja que els seus guanys superaven escassament les 2.000 pts., menys de la meitat del que guanyava a El Perell, en Josep Pujol i l'altre metge del poble, el Dr. Soler, arriben a un acord amb el tercer metge del Prat, en Cast Sierra pel qual aquest els traspassà la seva consulta. (11) Va ésser, a més, nomenat metge de les casernes dels carrabiners d'El Prat i el Remolar, que pertanyien a la 2a. Secció de la 3a. Cia. d'Infanteria de la Comandància de Barcelona. Cap el 1910 va ésser contractat per la companyia ferroviària M.Z.A.(Madrid-Saragossa-Alacant), (12) assistint als treballadors del Prat, Castelldefels i de Ca'n Tunis. Quan s'inaugurà la fàbrica de la "Papelera Española" el 1922 va ésser contractat també per dita fàbrica. L'inici de l'aviació a El Prat el permet atendre als pilots més coneguts de l'època. Conjuntament amb el Dr. Soler procedí a fer l'autòpsia a l'heroi de la I Guerra Europea, el pilot Joan F. Sagnet, mort en accident d'aviació el 27 de novembre de 1920. (13)

Epidèmia de paludisme a El Prat. Col·laboració amb la Campanya antipalúdica de la Mancomunitat de Catalunya

Quan el Dr. Pujol arribà a El Prat pràcticament no hi havia paludisme, existia només un "foco atenuado" segons els "Treballs del Servei Tècnic del Paludisme. 1915-16", i així ens ho relata el periodista Leandro Cervera en una crònica alarmista que titula "Barcelona amenazada de paludismo. Los arrozales de Prat de Llobregat". (14) L'última epidèmia de paludisme registrada va succeir en el període 1886-1890, fet que va coincidir amb unes plantacions d'arròs a la ribera esquerra del Llobregat. (15) Aquesta dolorosa experiència que va provocar 898 malalts i 6 defuncions (Vid Quadre 1) va quedar a la memòria popular que el conreu de l'arròs havia estat el causant del paludisme.

El mateix Dr. G. Pittaluga (16) escriu en un informe signat l'1 d'octubre de 1917 sobre el paludisme "Els tres fogars principals de la malaltia han estat estudiats per nosaltres; el Delta de l'Ebre, el de Salou i el de la Conca del Ter", havent exclòs el delta del Llobregat com a àrea perillosa.

QUADRE 1 Nombre de casos de paludisme durant l'epidèmia de 1886-1890. (Dades del Dr. R. Roig, apotecari del Prat).

Any	1886	1887	1888	1889	1890
Casos	128	179	206	200	185
Defuncions	---	1	1	3	1
Edat	---	32	10	albats	50

El punt més preocupant era la caserna dels carrabiners. En un informe (17) sobre un experiment de profilaxi fet contra el paludisme amb Esanofele (compost de quinina, arsènic, ferro i principis amargs) durant el 1902, els autors, Dr. B. Pijoan i Dr. S. Salgot, sota la direcció del Dr. G. Pittaluga, agafen com a lloc per l'experiment la citada caserna que descriuen com un "edificio bajo y con malas condiciones higiènicas, en el cual se hallan amontonadas, por decirlo así, las 10 o 15 familias... en un terreno arenoso próximo al mar y enclavada en el punto donde con más violencia domina el paludismo ..". Els autors també comenten dels carrabiners "Las pésimas condiciones higiènicas, no sólo de la habitación, si que también bromatológicas, y el desconocimiento absoluto, por parte de los individuos, del modo de precaverse en lo posible de la infección". Així que no és estrany que aquesta caserna fos el focus principal de paludisme. A l'any 1921 les condicions higièniques seguien essent les mateixes. El Dr. P. Domingo (18) diu que la caserna "Ha estat el focus més persistent de paludisme durant els darrers vint anys ... La sala destinada a dormitori està gairebé sempre ocupada per carrabiners que han acabat les hores de servei i dormen. Rarament es fa una neteja acurada de les habitacions. Les portes i finestres no poden tancar-se perfectament i estan sense vidres ni teles metàl·liques".

Per fer més expressiu el quadre relata que "El Prat és, per als carrabiners, un lloc de càstig ... o són sol·licitades (les places) per individus de la zona espanyola del protectorat al Marroc ... més perillosos, car que n'hi ha un 80% que vénen ja atacats de paludisme a viure en ple ambient anofeli". En canvi, del poble d'El Prat diu que no s'ha adquirit cap infecció palúdica en el transcurs dels anys 1920-21, i els casos existents són de propietaris o conreadors d'arròs que viuen a la zona baixa del delta.

Coincidint amb l'inici del conreu de l'arròs a l'any 1919 a El Prat, per part de gent de les terres de l'Ebre, hi va haver també un augment del paludisme. (19) La problemàtica del conreu de l'arròs com a factor de paludisme no era nova. En el "V Congreso Internacional de Arroces" celebrat a València el maig de

1914 es va debatre el tema. La legislació existent, s'afirma en una ponència (20) del Dr. I. González Colmenares, Inspector de Sanitat del Llevant, que és obsoleta, i que el problema no és el propi cultiu de l'arròs, sinó la quantitat d'aigua disponible per al conreu.

A "Las Noticias" (12/4/1922) es publica "El paludismo en el Llobregat" en que s'acusa, una vegada més, el conreu de l'arròs "hecho en condiciones deficientes, por falta de caudal y pendiente, con lo que se ha favorecido el anofelismo de la zona".

Amb aquestes condicions es desenvolupa la tasca mèdica del Dr. Pujol. Per la seva triple funció de metge, Inspector Municipal de Sanitat i en dues ocasions alcalde del Prat, a més de ser el metge dels carrabiners, va tenir una actuació destacada en la lluita antipalúdica. Tot d'una la seva preocupació va ésser l'estat lamentable en què es trobaven els carrabiners. El seu amic farmacèutic, el Dr. R. Roig, és el més expressiu quan descriu l'estat de la caserna: "Era verament un estat llastimós el que oferia aquell grup de joves que portaven pintats en la cara els terribles efectes de la malària. La dotació del personal d'aquell destacament militar és normalment de 23 individus; doncs bé, l'any 1888 eren molts els dies que quasi no podien muntar una guàrdia.

Tenia més l'aspecte d'hospital que de caserna: tal era el nombre d'atacats de paludisme, que en un sol dia comptàrem una trentena, car alguns individus eren casats i el flagell palúdic havia caigut sobre tots els membres de la família" (22) A causa de l'augment del paludisme a les terres properes a la mar i les conreades amb arròs, la Mancomunitat de Catalunya obrí una enquesta per estudiar el problema i adoptar les mesures pertinents sota la direcció del Dr. Lopez Buera. S'envià un comunicat datat el 4/1/1920 i firmat pel Dr. Llus Say, Secretari del Servei de Sanitat i Sots-director del Servei d'Estudis Sanitaris, per comunicar-li la mesura al Dr. Pujol, demanant-li, al mateix temps, la seva col.laboració "donat l'interès que Vd. sempre ha demostrat per les qüestions sanitàries". (23) Dos mesos després rep una altra comunicació de la Inspecció Provincial de Sanitat de Barcelona datada el 17/5/1920, demanant-li que informi de la morbiditat i mortalitat del paludisme durant els últims cinc anys. (24) El Dr. Pujol, com a Inspector Municipal contesta amb un informe (25) datat l'1 d'abril del mateix any en què explica que els casos de paludisme al mateix poble i a les cases de la vorera són escassíssims en els últims cinc anys, dos o tres cada any, sense cap defunció. En canvi manifesta que hi ha "una zona de unos tres kilómetros de anchura, paralela al mar, con terrenos bajos cenagosos, salobres, sin cultivar en casi su totalidad y destinados principalmente a cotos de caza acuática o de aves acuáticas, apenas habitada pues sólo existen en esta zona habitaciones para los guardas de los cotos y sus familias, las casetas de los carabineros de los puestos del Prat y Remol y tres o cuatro casas de labor".

Afegeix que no es pot determinar el nombre exacte de casos perquè alguns d'ells s'automediquen prenent quinina sense anar al metge. Només dóna compte dels casos que hi ha hagut entre els carrabiners en els últims quatre anys, ja que els ocorreguts a l'any 1915 no hi eren arxivats (Vid. Quadre 2).

Tenint en compte que el nombre de carrabiners, caporals i sergents que hi ha destinats és entre 25 i 30, segons el mateix Dr. Pujol, que feien relleus contínuament i que alguns malalts eren traslladats a l'hospital directament o a altres destins, resulta que les xifres encara són baixes.

QUADRE 2 Casos de paludisme entre els carrabiners del Prat i El Remol. (Dades del Dr. Josep Pujol).

1915	1916	1917	1918	1919	TOTAL
Sense dades	36	49	53	21	159

A més no es comptabilitzen les seves dones i fills que, segons diu a l'informe en Josep Pujol, es posaven malalts amb la mateixa proporció i que durant l'epidèmia de grip del 18 ell mateix va atendre'ls i va comptabilitzar 16 dones, totes elles malaltes de paludisme. Observem aquí uns índexs altíssims de morbiditat. A les conclusions de l'informe expressa "Que en Prat de Llobregat y en toda la parte del término cultivable y cultivada intensamente no existe el paludismo pues los escasos enfermos palúdicos que en esta zona he asistido han trabajado o habitado en las Marinas".

Acaba dient "sin que durante los doce años que vengo ejerciendo en esta población haya ocurrido una sola defunción por paludismo". Com hem vist aquest informe és un veritable compendi de la situació real del paludisme al Baix Llobregat. El problema crucial estava a les terres baixes paral·leles al mar, conegudes per Marina, on hi havia la caserna dels carrabiners i també, més allunyat, per envoltat d'aiguamolls, l'"Aeronàutica Naval" o Escola d'Aviació.

El Dr. López Buera en el seu informe (26) al Servei de Sanitat també coincideix amb el Dr. Pujol. Comptabilitza 175 malalts durant els anys 1919-1920 (aleshores El Prat i el seu terme tenien 3.513 hab.), dels quals 50 són carrabiners i 27 jornalers vinguts pel conreu de l'arròs. Dels atacats, només dos vivien al casc urbà; tots els altres a les masies situades entre el poble i la mar.

La preocupació també va arribar a les altes instàncies militars, que fins aleshores no havien pres cap mesura a pesar del brot epidèmic de 1919-1920.

En un ofici datat el 29/9/1921 i dirigit al Dr. Pujol, com a "Médico encargado de la asistencia facultativa del personal de la 2a. Sección" de Carrabiners se li pregunta "si los medios empleados hasta ahora como preventivos para evitar

en dicha fuerza el paludismo, son todo lo eficaces que se desea ...". (27) El Dr. Pujol és contundent amb la seva resposta: "Debo manifestar que las medidas profilácticas empleadas para evitar el paludismo entre los carabineros y sus familias han sido incompletas y por consiguiente ineficaces". Entre les que aconsella hi ha posar teles metàl·liques a les finestres i portes, i que els soldats de guàrdia, sobretot a la caiguda del sol, es protegeixin amb un capell i un tul i es posin guants de pell, a més de fer profilaxi antipalúdica. (28)

Davant la gravetat de la situació, i tenint en compte que en aquest període es deuria produir alguna defunció per la malaltia, en un escrit de la Mancomunitat (30/3/1921) firmat pel Dr. Gustau Pittaluga, Director del Servei d'Estudis Sanitaris i vocal de la Comissió de Sanitat, es comunica la posta en marxa d'una campanya antipalúdica ("per evitar noves defuncions") demanant al mateix temps la col·laboració del Dr. Josep Pujol: "L'ajuda de V. ens seria de la major utilitat i per així em permeto sol·licitar-la, tot i comunicant-li que quants treballs faci per la campanya d'acord amb els tècnics que la dirigiran seran gratificats degudament". (29)

La preocupació de l'augment del paludisme era evident, no tan sols a El Prat, sinó també als termes municipals de Castelldefels, Gavà i Viladecans que, per la seva proximitat a Barcelona, amenaçaven la ciutat. El Dr. Sadi de Buen, Auxiliar de la Càtedra de Parasitologia i Malalties tropicals de la Facultat de Medicina, que havia estat el Director de la campanya antipalúdica a Talayuela (Cáceres), va ésser enviat a El Prat responent a la petició del Servei de Sanitat de la Mancomunitat de Catalunya i a instància de la "Comisión ejecutiva para el saneamiento de comarcas palúdicas". S'inaugurà la campanya sota la direcció d'aquest doctor, auxiliat pel Dr. P. Domingo, qui al cap d'un mes va encarregar-se de la seva continuació. En tot moment es va tenir "la decidida i incondicional col·laboració de l'Ajuntament, amb el seu alcalde, en Jaume Salls, al davant, i els doctors Roig, Pujol i Soler". (30)

Tot d'una En Sadi de Buen s'adona del perill que hi ha que l'epidèmia s'estengui cap a Barcelona, i això ho fa constar al seu informe: "Aquesta continuïtat d'habitacions humanes, i el trànsit seguit per la via fèrria i les carreteres, uneixen íntimament el Prat a Barcelona". (31)

Inicia la seva tasca d'estudi continuant els treballs del Dr. Domingo, "essent eficaçment auxiliat pels metges (32) del poble Drs. Soler i Pujol, íntimament compenetrats en la nostra tasca, i pel Dr. Serra Rabert, secretari del Servei".

El Dr. Sadi de Buen fa un estudi del paludisme entre maig i desembre de 1921, amb 235 infectats, observant que al poble només es varen declarar 4 casos; a les masies properes (menys d'un quilòmetre de distància), 13, i a les masies més allunyades (més d'un quilòmetre i més properes al mar), 218.

Aquestes xifres, com manifesta Sadi de Buen, no foren definitives, ja que molts malalts no van ser assistits pel seu equip i molts d'altres varen tenir recidives. En el Quadre 3 s'expressen les xifres d'infectats del període 1918-1921, inclosos tots els de les masies i altres de fora del terme municipal (Gavà, Hospitalet, Viladecans, etc). A aquest quadre no s'inclouen els 90 casos que es varen donar a l'Escola d'Aeronàutica Naval a l'any 1921, visitats pel seu metge, que ens dóna una xifra total per aquest any de 423 malalts (33).

QUADRE 3 Epidèmia de paludisme (1918-1921)

1918	1919	1920	1921
10	21	274	333

Davant aquest rebrot del paludisme i l'alarma justificada que sorgí, es va convocar el 19/12/1921 una Assemblea a la Diputació Provincial de Barcelona amb totes les forces vives sanitàries, polítiques i representants del Prat i Ajuntaments afectats, sota la presidència de D. Jaume Bofill, Conseller de la Mancomunitat. En aquesta assemblea es creà la "Comisión Mixta ejecutiva para la Lucha Antipalúdica en el Bajo Llobregat" (CME) sota la presidència del Dr. José Estadella, Conseller de Beneficència i Sanitat de la Mancomunitat de Catalunya. Formaven part de la CME, entre altres, els metges Dr. Gustau Pittaluga, Director del Servei de Sanitat de la Mancomunitat; el Dr. Luis Say, Sotsdirector del mateix Servei i el Dr. Pere Domingo, Cap del Servei tècnic antipalúdic de la Comissió (34).

Els objectius marcats per dita comissió foren:

- 1r./ Estudiar detalladament tots els factors que mantenen i havien determinat l'aparició de l'epidèmia palúdica.
- 2n./ Contenir-la, i a ser possible, reduir-la, mitjançant un tractament racional de tots els malalts.

Aquesta comissió va recabar la col·laboració, tant econòmica com física, de totes les parts afectades, des de la Mancomunitat, passant pels ajuntaments i l'Aeronàutica Naval fins a particulars, com la Sra. Pilar de Ponsich i de Sierra que va donar 1.200 pts., essent els ingressos recaptats a l'any 1922 de 75.849,90 pts. La CME va dur una efectiva tasca en tres vessants: el sanitari, el de sanejament i el legal. Dintre del primer punt es va procurar el control sistemàtic de la població, amb analítica, profilaxi i tractament de tots els casos i control de treballadors acabats d'arribar, amb l'expedició d'una cartilla sanitària. Quant al sanejament, es va fer un control dels embassaments, neteja de squies, drenatges, dessecació de basses, petrolització de col·leccions d'aigua, tot per a la destrucció de l'hàbitat del mosquit anòfels.

Quant al 3r. punt, i més polèmic, va ésser oposar-se al conreu de l'arròs, almenys per a fer complir la normativa vigent. En això varen trobar una bona col.laboració amb els arrossaires en general durant el primer any. Varen tenir problemes a la finca del Sr. Rovirosa que cal pormenoritzar per entendre millor la problemàtica en què es trobava la Comissió.

La Junta Provincial de Sanitat va dictar una sèrie de mesures per combatre el paludisme, entre elles l'obligació d'usar per part dels carrabiners capells amb tul per protegir la cara i el coll, i guants, tal com ja havia apuntat el Dr. Pujol en el seu informe a la Comandància de Carrabiners, i una sèrie de mesures de protecció als habitatges. Quant al conreu de l'arròs, s'imposà l'obligació que l'aigua corregués pels camps d'arròs a una velocitat major de 10 metres per minut, a fi de facilitar el seu renovament, l'arrossegament de larves i evitar la seva putrefacció, afavoridora de la reproducció de l'anòfel. A més, imposà la condició que els arrossaires estiguessin sotmesos a quantes inspeccions sanitàries considerés oportunes realitzar la Comissió. Cas de no complir-se dites condicions, se suspendria el cultiu i es farien dessecar els camps.

Com he dit, la majoria de pagesos van acceptar les condicions i, per a una major col.laboració, quatre dels cinc cultivadors d'arròs abandonaren temporalment el conreu, fins i tot els Srs. Arana i Lluch cediren parcel·les dels seus camps per a la investigació. En canvi Rovirosa sol·licità la inspecció prèvia per a poder continuar amb el conreu d'arròs. Se li feren tres inspeccions, essent negatives, ja que contravenia la norma 14 sobre el cabal d'aigua, pel que l'alcalde del Prat va procedir a ordenar el desaigüe dels arrossars, unes 60 hectàrees. La reacció del Sr. Rovirosa va ésser airada i va demandar l'Ajuntament. La Comissió després de deliberar sobre el tema, comunicava al Governador de Barcelona l'estat de la campanya especificant: "La buena marcha de los trabajos de saneamiento se ve tan sólo obstaculizada por la citud de resistencia del Sr. Rovirosa ... (La CME) se ve en el caso de suplicar a V.E. que con toda urgencia ordene la desecación de los campos de arroz del Sr. Rovirosa, eludiendo, en caso contrario, toda responsabilidad sobre las graves consecuencias que pudieran ocurrir". (35)

Formava part de la CME a la fi de 1922 el Dr. Josep Pujol. (36) Fins aleshores havia col.laborat com a metge i com a Inspector Municipal de Sanitat. A partir d'aquests moments actua, a més, com a Alcalde del Prat. Se li encomana la funció d'Ordinador de Pagaments (37). La CME en el període de novembre de 1922 a novembre de 1923 està formada pel President, Santiago de Ribà, Conseller de Beneficència i Sanitat; Tresorer, Pere Cardona, Director de l'Escola d'Aeronàutica Naval; i els metges Pujol, Pittaluga, Llus Say i Pere Domingo, entre altres membres, batlles i regidors dels diferents ajuntaments i enginyers de la Mancomunitat.

Davant del plet que el Sr. Rovirosa va promoure contra l'Ajuntament del Prat, la Comissió reunida en Assemblea el 16/12/1922 en la Diputació de Barcelona acorda "donar l'ajut moral, o en la forma que sigui oportuna, a l'Alcalde de Prat (el Dr. Pujol) en la causa incoada contra ell per un dels cultivadors d'arròs". (38)

L'actuació de la CME, de fet, i malgrat l'actuació d'alguns arrossaires i la poca col.laboració per part de Madrid (això ho expressen a la mateixa assemblea anterior) va ser exitosa. Només cal veure el Quadre 5 en el qual s'expressen les xifres de malalts. Observem una discrepància amb les xifres del Quadre 3. Es pot atribuir a diversos motius: són de dues fonts diferents, no contempen exactament les mateixes poblacions i probablement també les dificultats inherents de fer una enquesta epidemiològica en aquell temps.

El 1923 hi va haver un altre augment del conreu d'arròs, ja que Rovirosa continuà el seu cultiu impunement, i davant aquest fet, els Srs. Lluch i Arana també el reiniciaren.

A les xifres del Quadre 4 s'hi ha d'afegir els 39 casos de l'Escola d'Aeronàutica Naval (amb una població habitual de 100 homes que es canviaven poc) i 28 dels carrabiners (d'una trentena que contínuament es relleven) i uns 6 més, sospitosos. En total 101 per l'any 1923.

QUADRE 4 Malalts per paludisme.

Any	1921	1922	1923
Malalts	223	111	35
Conreu d'arròs		Amb menys	Amb més

D'aquestes xifres s'extreu que el paludisme ha disminuït entre la població civil, però s'observa l'agreujament entre els militars (39). La CME reunida per última vegada el 31 d'octubre de 1923 dona per completat el seu objectiu de dominar el brot epidèmic de paludisme als termes municipals de Barcelona, Prat de Llobregat, Gavà, Viladecans i Castelldefels, lamentant que la supressió del conreu d'arròs no s'hagi dut a terme. Es proposa donar per acabada la seva gestió a partir de l'1 de gener pròxim i es forma una nova comissió constituïda pels Srs. Turell, Segarra, Pujol, Domingo i Serra per presentar una proposta concreta a la pròxima assemblea dirigida principalment al sanejament del delta, és a dir, amb "una máxima intervenció de los ingenieros y una mínima intervenció de los médicos". (40)

A la 3a. assemblea celebrada per la Comissió amb les forces vives dels pobles afectats el dia 9 de maig de 1924, (41) reunits també a la Diputació,

s'acorda aprovar la labor de la Comissió i donar per acabada la seva funció en vista dels resultats exitosos obtinguts, pel que es considera dissolta. (42) Durant el 1924 i el 25 es van seguir donant casos de paludisme a la zona, encara que l'actuació mèdica i d'enginyeria va evitar un nou rebrot. En data 12 de novembre de 1923 el Servei de Sanitat de la Mancomunitat de Catalunya, donava les gràcies a través d'un ofici firmat per Lluís Say, al Dr. Josep Pujol per la "col.laboració moral i material que vostè ha prestat als seus tècnics en l'obra de lluita antipalúdica desenrotllada al Prat amb motiu de l'epidèmia de paludisme...".(43)

Activitat política i humanista

El Dr. Josep Pujol va dur, a més, una intensa vida política i social. Ja hem vist que va ésser batlle de la població en dues ocasions; la primera el 1923 amb la Dictadura de Primo de Rivera, per ser l'únic titulat superior que formava part de la Junta Municipal (44). El 14 d'abril de 1931, en assabentar-se pel seu fill Joan Lluís (diputat per l'Esquerra Republicana) de la proclamació de la República Catalana a Barcelona, constituí la "Junta Revolucionària en Defensa de la República" (45), (46) essent el Dr. Pujol nomenat President de la mateixa i ell mateix declarà la República des del balcó de l'Ajuntament. Al dia següent fou nomenat primer Alcalde de la República a El Prat i el 26 del mateix mes assistí a la recepció oficial que tingué lloc al Palau de la Generalitat en ocasió de la visita a Catalunya del President de la República, D. Niceto Alcalá Zamora. (47)

Es coneguda la seva amistat amb els polítics de l'època. Visità, junt al seu fill Joan Lluís, al que seria President de la Generalitat, En Francesc Macià, exiliat a Perpinyà pels anys 20. (48) Posteriorment l'acompanyà en alguns dels homenatges (49) que li foren tributats en diferents localitats catalanes (El Prat, Sant Boi, Vilanova i La Geltrú, etc). La seva amistat amb els líders republicans és manifest en altres ocasions, com el mes d'agost de l'any 1935 quan va visitar el President Lluís Companys i els polítics Comorera i Lluhí i Vallescà a la presó de Puerto de Sta. María (Cadis) on estaven detinguts arran dels fets del 6 d'octubre de 1934. (50)

Quant la seva activitat humanística, podem destacar els nombrosos articles escrits a diferents diaris de l'època. Al Suplement de "La Humanitat" dedicat a El Prat el 17 de maig de 1933 es publica un complet reportatge sobre els aspectes socioeconòmics de la població. En el període 1935-36 publica quasi un centenar d'articles al periòdic local "Noticiari Pratenc", molts d'ells firmats amb pseudònim (Fritz, J. Balduquer, Almogàver, etc) i sobretot de caire històric i biografies. Col.laborà en els treballs preparatoris de la primera "Història d'El Prat" pel pare caputxí Andreu de Palma. (51) Al Quadre 5 s'exposen els escrits que hem pogut localitzar, molts d'ells inèdits.

QUADRE 5 Producció literària del Dr. Josep Pujol.

INEDITS

"Efemèrides sense ordre cronològic de ma vida y de fets ocorreguts durant ella". Dades i informacions fins 1887.

"Crònica del viatge a diferents punts de les comarques gironines". Juliol, 1881".

"Memòries incoordinades". Des del 8/9/1889 fins el 6/5/1890.

"Memòries dels records que fugen".

"Moviment demogràfic del Perell durant 40 anys". 1892-1933.

"Resum i resum del resum de la Història de Catalunya".

"12 de novembre, eleccions municipals".

"Les meves nétes". El Prat, 1931.

"Eusebi Soler i el canal de la dreta del Llobregat". 1936.

"Escrits de pres". 1939.

"Viatge a Amposta". Desembre 1940.

"El Rec, descripció de la finca". El Perell, 1941.

"La plaça de la Farinera". Reus, 1942.

"26/1/1942. Vinguda de Franco a Barcelona".

"Espanya". Crítica a un article en que s'afirma que a Espanya "sempre, en tot, hem sigut els primers". Aprox. 1943.

"Festa Major de 1943 i comparació amb les Festes Majors de 50 anys enrera". El Perell, 1943.

"Milliores fetes al Perell en 50 anys". 1943.

"Biografia del Nitu". El seu germà Joan, músic. 1943.

- Núm. 22   1/12/1935   Retr.: Les sabates del agutzil.
- Núm. 23   21/12/1935   Retr.: Diàleg Nadalenc.
Municipalàries: La Gran Via i les escombraries.
Crònica teatral
- Núm. 24   5/01/1936   Retr.: La vinya.
Municipalàries.
- Núm. 25   19/01/1936   Retr.: La festa de Sant Antoni
Agrícoles: Per què no es pot viure?.
- Núm. 26   2/02/1936   Rossend Sol Agust (biogr.).
- Núm. 27   12/02/1936   Retr.: Caragolins i fonoll.
Municipalàries: Desencants i encants.
- Núm. 28   1/03/1936   Retr.: La Cerdanya.
Agrícoles : La cendra (llexiu).
- Núm. 30   5/04/1936   Municipalaries: camp d'Ajuntament.
Les aigües residuals de l'indústria del Baix
Llobregat.
- Núm. 31   19/04/1936   Festes commemoratives de la República.
- Núm. 32   3/05/1936   Retr.: Regalància, malvi i ossos.
- Núm. 33   17/05/1936   Retr.: Tipos populars.
- Núm. 34   1/06/1936   Retr.: El Paco (continuació).
Agrícoles: El pantà de Sant Pons.
- Núm. 35   14/06/1936   Retr.: Tipos populars (III).
- Núm. 36   5/07/1936   Retr.: Tipos populars.
Manuel Sorolla.
- Núm. 37   19/07/1936   Agrícoles: Nous aspectes del camp. (A partir del
- Núm. 38   10/08/1935   el periòdic passaria a nominar-se en català:
"Noticiari Pratenc").

- 16.- "Treballs del Servei de Sanitat (1917-1921). Paludisme Mancomunitat de Catalunya. Barcelona, 1922. p. VII
- 17.- PUJOAN, D.B.; SALGOT, D.S.; sota la direcció del Dr. G. PITTALUGA: "Relación de un experimento de profilaxis contra la infección palúdica con Esanofele llevado a cabo en Prat de Llobregat y Castelldefels (Agosto-Octubre, 1902). Tip. La Acadmia. Barcelona. S/data
- 18.- Treb. del Serv. de Sanit. op. cit. p.212 i ss.
- 19.- ROIG, Ramon: "El paludisme a Prat de Llobregat. Apunts històrics". Treb. de Sanitat. op. cit. p. 158
- 20.- GONZALEZ COLMENARES, I.: "Paludismo y el cultivo de arrozales: fundamentos higiénicos que informan la legislación vigente en España; modificaciones que los conocimientos actuales exigen en ella". V Congr. Int. Arroceros. Valencia, 1914. Tip. Moderna. Valencia. S/d
- 21.- S/autor: "El paludismo en el Llobregat. Conclusiones sanitarias". Las Noticias 12/4/22
- 22.- ROIG, Ramon: op. cit. p. 158
- 23.- Mancomunitat. S. de Sanitat. Ofici 4/1/1920. (A.TPF)
- 24.- Inspección Prov. de Sanidad de Barcelona. Ofici núm. 591 de 17/3/1920. (A. TPF)
- 25.- Còpia de l'informe del Dr. Pujol (1/4/1920). (A. TPF)
- 26.- Treballs del Servei... op. cit. p. 161 i 162
- 27.- Ofici 115 del "Cuerpo de Carabineros, 3a. Ca. Infant. Comand. Barcelona", 29/9/1921 (A. TPF)
- 28.- Contestació del Dr. Pujol a l'ofici nm. 115 (A. TPF)
- 29.- Mancomunitat. Servei de Sanitat. Ofici firmat pel Dr. Pittaluga, 30/3/1921. (A. TPF)
- 30.- Treballs del Servei ... op. cit. p. 153
- 31.- SADI DE BUEN: "El paludisme a Prat de Llobregat". A Treballs de Sanitat... op. cit. p. 160
- 32 i 33.- Dades extretes de l'informe del Dr. Sadi de Buen a Treballs de Sanitat ... op. cit. p. 160 a 198
- 34.- "El paludismo en el Bajo Llobregat. Actuación de la Comisión Mixta Ejecutiva para la lucha antipalúdica (1921-1922)". Impr. C. de la Caridad. Barcelona, 1922.

- 35.- op.cit. p. 21 i 22
- 36.- "El paludismo en el Baix Llobregat. Actuació de la Comisió Mixta executiva per a la lluita antipalúdica (1922-1923)". Impr. C. de la Caridad. Barcelona, 1923.
- 37.- C.M.E. Convocatòria de Junta, Ordre del dia i Relació de pagaments n.37, 38, 39, 40, 45 i 46 (1923-24).A.TPF
- 38.- "El paludismo en ... (1922-23) op. cit. p. 7 39.- Totes les dades sn extretes d'op. cit.
- 40.- Acta d'acords de la C.M.E. 31/10/23 (A. TPF)
- 41.- C.M.E. Invitació per assistir a l'Assemblea. (A. TPF)
- 42.- "El paludismo en el Bajo Llobregat. Tercer informe. Mayo 1924:Junio 1925". Imp. C. de la Caridad.1925. p.7
- 43.- Mancomunitat. Serv. de Sanitat. Carta del 12/11/1923 de D. Llus Say. (A. TPF)
- 44.- RODES, A; CASAS, A; NERI, F.: "Composició del consistori d'El Prat durant el primer quart de segle". DELTA, 55. El Prat, 1983.
- 45.- Còpia acta Procl. República. El Prat, 14/4/1931(A.TPF)
- 46.- Acta Proclamació República. Llibre d'Actes de l'Ajuntament d'El Prat, 1931. fol.12. (Arxiu M. Prat)
- 47.- Extret per J. Ferret del Dietari del Dr. Pujol
- 48.- FERRET, J: "El Prat i ...(IV). La dècada dels anys 20". DELTA, 96 (1986). p.21
- 49.- Hoja Oficial del Lunes . Barcelona, 11/7/1932
- 50.- FERRET, J: "El Prat i... (V) L'Etapa Republicana". DELTA, 97 (1987). p.15
- 51.- de PALMA, A: "Prat de Llobregat (Ensayo Histórico)".Impr. Pulcra. El Prat, 1958.
- 52.- Certif. de l'"Auditoria de Guerra. Juzgado Militar Especial de Liquidaciones", 4/8/39. (Arxiu Ferret).
- 53.- Plec de càrrecs del C.O.M. Barcelona. Exp. 188 del 23/8/1940. (A.TPF).
- 54.- Resolució de l'Exp.188 amb notes del Dr. Pujol.(A.TPF)

55.- Recordatori i retall de l'esquela. (A.TPF).

56.- PORTAVEU PRAT, núm 563 (11/1/1969).

57.- DESTINO, Des. 1975.

58.- Memòria del Centre i article a DELTA, n.99, mar 1987. Nota: Per a una major informació sobre la vida del Dr. Josep Pujol, en J. Ferret Pujol publicada una biografia: "El Dr. Josep Pujol. Metge, polític i humanista". Ed. Secretaria de Prens. El Prat, 1989.